

Moje srečanje z Omarjem Hajamom

MARIJAN PROSEN

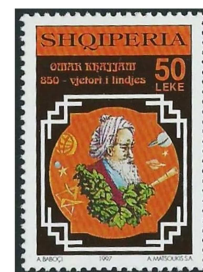
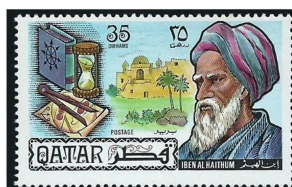
→ Pri svojem poklicnem delu pogosto naletim na zanimive zgodovinske osebnosti. Ena je posebno svetla med njimi, močno se mi je vsidrala v dušo in srce. To je veliki perzijski učenjak in pesnik tadžikistanskega porekla, Omar Hajam.

Bil je znanstvenik svetovnega slovesa, filozof, geograf, matematik, astronom, glasbenik in tudi prodoren pesnik, predvsem znan po svojih štirivrstičnih pesniških verzih – rubajamih. Prvič sem slišal o njem v prvem letniku na univerzi, ko smo pri astronomiji študenti poslušali poglavje o koledarju, pozneje pa sem se še velikokrat srečal z njim, ga globoko doživljal kot naravoslovca in pesnika in o njem tudi pisal. Prevedel sem celo pet njegovih rubajamov. Dva objavim tu.

Na Vzhodu Hajama častijo kot astronoma, na Zahodu kot pesnika. Bil je revolucionar v znanosti in pesništvu. Že tedaj je menil, da Zemlja kroži okrog Sonca in se še vrti. Menil je tudi, da je vesolje večno in le znanost je sposobna, da odkrije zakone v njem. Zaradi svobodomiselnega mišljenja je bil preganjan. Umrl je v bedi, ponižan, vendar ne pozabljen.

Hajamovo delo v astronomiji poznam bolje kot njegovo pesniško stvaritev, ki sem jo po kosih spoznaval razmeroma pozno, in še to preko matematičnih in astronomskih besedil. Vendar se mi zdijo že ti pesniški drobci tako zanimivi in ustvarjalni, da se še v nadalje želim čim popolnejše seznanjati z njegovim pesniškim opusom. To mi za zdaj kar uspeva, saj je pred leti izšla knjižica z njegovimi štirivrstičnicami, ki jih je odlično prevedel v slovenščino in komentiral Tomaž Kralj.

Kakor nebesni Vodnar, ki iz ogromnega vrča zliva neskončne količine vode v usta nebesne Južne ribe, tako tudi Hajam vso svojo mogočno pesniško dušo

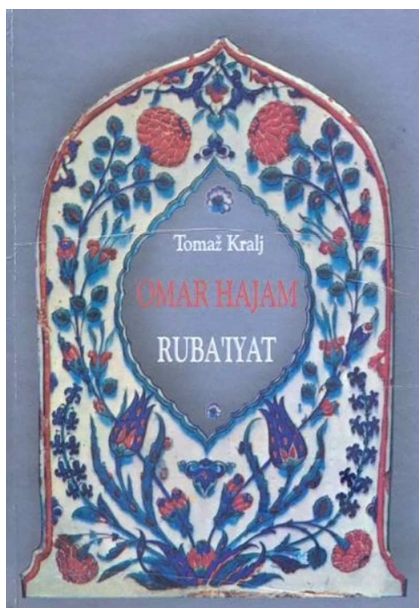
SLIKA 1.

Omar Hajam (1048–1131), eden največjih matematikov in astronomov srednjeveškega Srednjega vzhoda. Rojen je bil v Nišapuru, glavnemu mestu dežele Horasan, ki je ležala v državi Seldžukov (danes Iran). Živel in delal je v Samarkandu, Isfahanu, Buhari in drugih mestih srednje Azije.

pretoči v modrosti polne rubajame. Iz njih lahko razberemo splošen upor proti vsakovrstnemu nasilju, verskemu pridiganju, različnim zemeljskim prepovedim, da se ljudi odvrne od želje do boljšega in lepšega življenja. Pravičnost, dobrot, svoboda, poštenost, so ideali tega pesnika. Opeva veselje do življenja, hkrati pa graja krivične razmere svojega časa in sanja o boljših časih.

V svojih nepozabnih rubajamih Omar Hajam realno slika življenje, človekova čustva in doživljanja, pretresljiva vprašanja življenja in smrti in še druga vsakdanja in nevsakdanja razmišljanja. Ko razmišlja o teh idealih in drugih življenjskih rečeh, piše:

SLIKA 2.

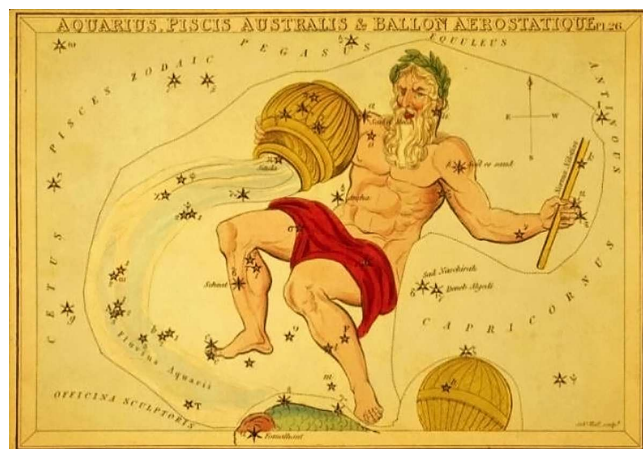
Čudovita, vedno branja vredna knjižica: Omar Hajam, Ruba'iyat (Ljubljana 2001) – prevod in komentarji Tomaž Kralj

Niso toliko pomembni posvetni zakoni, molitve in stan; če le moreš, raje vse deli z lačnim revežem. Bodi dober! Jamčim ti, da za nagrado dobiš zdaj zemeljsko vino, pozneje nebeški raj.

Leta 1074 je Hajam postal dvorni astronom in vodja astronomskega observatorija v prestolnici Isfahan. Sestavil je astronomske tabele in vodil reformo starega perzijskega koledarja. Reforme koledarja na žalost ni izpeljal. Hajamov koledar bi bil zelo natančen. Napaka za en dan se v njem nabere šele v 5000-ih letih, medtem ko se ta napaka v našem gregorijanskem koledarju nabere že v 3300-ih letih.

V treh knjigah je Hajam zaključil komentarje o težavnejših poglavjih v Evklidovih Elementih. Izrekel je vrsto zanimivih razmišljanj, ki so vplivala na nadaljni razvoj matematike (posebno algebre). V delu O spretnosti določitve količine zlata in srebra, iz katerih je sestavljeno telo, je obravnaval klasično nalogo o zmesih, ki jo je reševal že starogrški učenjak Arhimed iz Sirakuz. Napisal je še nekaj razprav iz naravoslovja, geografije in filozofije.

Pesnik Hajam se je v preobleki astronoma trdno zavedal, da pozna le majhen del skrivnosti vesolja. Tako piše:

SLIKA 3.

Nebesni Vodnar zliva neskončne količine voda – alegorična primerjava z vrlcem pesniške duše Omarja Hajama

Moji sovražniki me za filozofa imajo; vendar – bog vidi – napačna je njihova sodba. Zelo neznamen sem; veste, ničesar ne razumem, jasno mi ni niti to, kdo in čemu sem tu.

Leta 1092 so ubili pokrovitelja Hajamovega dela. Seldžukija je kmalu nato dobila nove vladarje, ki so padli pod močan vpliv duhovščine. Ta je znanstvenika in pesnika okrivila za brezboštvo. Hajam je padel v splošno nemilost. Ni imel več podpore velmož. Dolga leta preganjan zaradi svobodomiselnosti je postal revež, potepuh. Vendar ga beda ni naredila nesrečnega, ga ni potolkla, bil je veder do konca življenja. To zveni iz njegovih štirivrstičnic. Ponižan je umrl v rodnem mestu.

Nazadnjaška muslimanska duhovščina je tako zelo sovražila svobodomiselnost in pokončno držo velikega filozofa Hajama, da je njegovo ime za vedno želela izbrisati s sveta. Toda to ji ni uspelo. V 18. stoletju se Hajamova znanstvena dela pojavijo v evropskem kulturnem prostoru, v naslednjem stoletju pa Evropa navdušujoče spozna tudi njegovo pesem.

Hajam ostaja izjemna osebnost v zgodovini svetovne znanosti in literature.

Naloga. Na spletu si natančneje ogledajte Hajamovo astronomsko in matematično delo. O tem lahko sestavite referat.

